

Jacek Kraś

"Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Prawo oświatowe w zarysie", Danuta Kurzyna-Chmiel, Warszawa 2009 : [recenzja]

Seminare. Poszukiwania naukowe 30, 320-322

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Danuta Kurzyna-Chmiel, *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Prawo oświatowe w zarysie*, wydanie 2, Wyd. Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2009, ss. 200.

Proces transformacji dokonujący się pod koniec lat osiemdziesiątych i w latach dziewięćdziesiątych spowodował otwarcie się Polski na świat i zmusił do przyjmowania standardów rozwijającej się cywilizacji. Działania związane z transformacją obejmowały wszystkie dziedziny życia gospodarczego i społecznego.

Okazało się, że polski system oświatowy jest pozbawiony zdolności dostosowawczych do zachodzących przemian cywilizacyjnych i społecznych. System ten jawił się jako przestarzały, przedkładający przekaz informacji nad kreowanie umiejętności i kształtowanie osobowości. Charakteryzował go również brak równości dostępu do edukacji na wszystkich poziomach kształcenia. Te czynniki, a także perspektywa integracji Polski z Unią Europejską, zdecydowały o konieczności podjęcia reform. Aby te wszystkie zmiany mogły mieć miejsce, konieczne było uporządkowanie dotychczasowych przepisów prawnych i wydanie nowych przystających do współczesnych realiów.

Potrzebne do zapoznania się z problematyką prawa oświatowego informacje z powodzeniem można zdobyć, czytając książkę Danuty Kurzyny-Chmiel *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Prawo oświatowe w zarysie*. Autorka w swojej naukowej monografii porusza niewątpliwie bardzo istotny temat z punktu widzenia polskiej oświaty, jakim są podstawy prawne i organizacyjne funkcjonowania polskiej oświaty.

Praca Danuty Kurzyny-Chmiel *Podstawy prawne i organizacyjne oświaty. Prawo oświatowe w zarysie* liczy 200 stron, z czego 64 strony stanowią spis treści, załączniki, wykaz skrótów i bibliografia. Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, załączników i bibliografii. Rozdziały autorka podzieliła na podrozdziały. W tekście występują przypisy na dole strony. Taki układ pracy daje przejrzystość i świadczy o próbie głębokiej analizy problemu badawczego. Konstrukcja pracy wykazuje logiczność, spójność i została podporządkowana celowi pracy.

Autorka rozpoczyna od krótkiego wstępu, w którym przedstawia tematykę i strukturę swojej pracy, dokonując jednocześnie prezentacji podstawowego celu badawczego. Już tutaj podkreśla, że podstawową wartością, jaką ma realizować system oświaty, jest „wyrażona w art. 70 ust. 4 Konstytucji RP powszechność i równość dostępu do wykształcenia, a instytucje publiczne działające zgodnie z przepisami prawa oświatowego stwarzają możliwość dokonania szerszego wyboru z oferty edukacyjnej, opiekuńczej i wychowawczej” (s. 10).

Pierwszy rozdział stanowi niejako wprowadzenie do treści zasadniczej książki. Znajduje się tu ogólny wstęp do nauki o prawie zawierający między innymi pojęcie prawa, pojęcia i rodzaje przepisów prawnych i norm prawnych czy zasady obowiązywania prawa. Autorka ponadto zwraca uwagę na określenie podmiotów prawa i ich cech oraz przybliża pojęcie stosunku prawnego (s. 26-27). Jest to uzasadnione, ponieważ nie da się przedstawić zasad funkcjonowania instytucji oświatowych bez omówienia podstawowych zagadnień z teorii państwa i prawa. Określenie miejsca prawa oświatowego wśród gałęzi prawa stanowi zakończenie rozważań autorki w pierwszym rozdziale *Pojęcie i istota prawa*.

Również rozdział drugi jest wprowadzeniem do opisu funkcjonowania systemu oświaty w Polsce. Zatytułowany jest *Źródła prawa*. Aby przejść do analizy i interpretacji najważniejszych aktów prawnych z zakresu oświaty, należy zrozumieć, co to jest źródło prawa, jak są zbudowane i jaką rolę pełnią akty prawne. System źródeł prawa jest tu rozumiany jako „całokształt źródeł prawa funkcjonujących w danym państwie i powiązania między nimi”. Prezentację zagadnień w tej części pracy autorka rozpoczyna od definicji źródła prawa i klasyfikacji źródeł prawa. Następnie przedstawia hierarchię źródeł prawa, zaczynając od Konstytucji, a kończąc na źródłach prawa miejscowego i wewnętrznego. W rozdziale tym autorka zwraca uwagę na ważną kwestię dotyczącą stosowania

prawa, powołując się na art. 91 ust.2 Konstytucji RP (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483): „Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli tej ustawy nie da się pogodzić z umową” (s. 41).

Rozdział trzeci autorka zatytułowała *Podstawowe wolności i prawa w dziedzinie oświaty*. Początek rozdziału poświęcony jest rozważaniom na temat miejsca wolności i praw oświatowych w prawach i wolnościach człowieka. Definiuje pojęcie praw i wolności oraz – za Konstytucją RP – dzieli prawa i wolności człowieka na: wolności i prawa osobiste, wolności i prawa polityczne, wolności i prawa ekonomiczne (s. 56). Następnie krótko charakteryzuje prawa i wolności w dziedzinie oświaty, dzieląc je na prawo do nauki, organizację opieki przedszkolnej, prawo do nauki osób niepełnosprawnych, prawo do nauki mniejszości narodowych/etnicznych (s. 57).

Ważną częścią monografii Danuty Kurzyny-Chmiel jest problematyka związana ze strukturą oraz funkcjonowaniem systemu oświaty w Polsce. Poświęcony tej materii jest rozdział czwarty książki zatytułowany *System Oświaty*. W rozdziale tym autorka definiuje system oświaty jako „zbiór instytucji oświatowych mających na celu kształcenie, wychowanie i opiekę, między którymi zachodzą określone zależności” (s. 88). Następnie wymienia zadania systemu oraz jednostki oświatowe i szkoły wchodzące w jego skład. W dalszej części przedstawia zasady i procedurę obowiązującą przy zakładaniu i prowadzeniu szkół przez jednostki samorządu terytorialnego, takie jak gmina, powiat czy samorząd województwa. Zwraca uwagę na to, że szkoły i placówki – zgodnie z art. 5 ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. nr 95, poz. 425 z późn. zm.) – mogą być zakładane i prowadzone także przez ministra, inną niż jednostka samorządu terytorialnego osobę prawną, a także osobę fizyczną. Z kolei szkoły i placówki oświatowe niepubliczne mogą tworzyć i prowadzić osoby fizyczne i osoby prawne niebędące jednostkami samorządu terytorialnego. Wreszcie, na koniec tej części pracy, autorka zwraca uwagę na ważną problematykę, jaką jest nadzór pedagogiczny. Wymienia również organy uprawnione do nadzoru pedagogicznego w polskim systemie oświaty.

Najważniejszym – obok rozdziału czwartego niniejszego opracowania – jest rozdział piąty zatytułowany *Organizacja szkoły lub placówki oświatowej*. Na wstępie autorka przedstawia w nim rolę źródeł prawa wewnętrznego i aktów planowania w organizacji szkoły lub placówki oświatowej, zwracając uwagę na to, że „szkołę lub placówkę oświatową zakłada organ prowadzący na podstawie aktu założycielskiego, w którym określa: typ, nazwę i siedzibę szkoły lub placówki oraz zasięg terytorialny” (s. 124). Następnie Katarzyna Kurzyna-Chmiel wymienia organy zarządzające w systemie oświaty oraz przedstawia ich zadania i kompetencje. Na końcu rozdziału piątego umieszcza załączniki obejmujące przykładowe regulaminy: Rady Pedagogicznej, Rady Szkoły, Rady Rodziców czy samorządu uczniowskiego.

Z kolei rozdział szósty, zatytułowany *Awans zawodowy nauczyciela*, opiera się w głównej mierze na zapisach ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. nr 3, poz. 19). Na wstępie przedstawiono ogólne zasady awansu zawodowego nauczyciela wynikające ze wspomnianego aktu prawnego oraz zadania nauczyciela. Autorka zwraca również uwagę na funkcje nauczyciela, które można określić ogólnie jako „kierowanie procesem kształcenia i wychowania uczniów i wychowanków oraz organizowanie form działalności pozalekcyjnej i pozaszkolnej” (s. 167). W dalszej kolejności szczegółowo przedstawiono wymagania i procedurę awansu. Również na końcu tego rozdziału mamy do czynienia z załącznikiem, który stanowią wybrane fragmenty ustawy Karta Nauczyciela.

Praca nie zawiera zakończenia będącego podsumowaniem rozważań autorki. Jako ostatnia znajduje się tu bibliografia, w której autorka umieściła pozycje książkowe, akty prawne, z których korzystała w recenzowanej pracy, oraz adresy stron internetowych.

Główny cel, jakim była analiza prawna instytucji oświatowych w kontekście funkcjonowania prawa oraz przybliżenie najważniejszych przepisów prawnych regulujących funkcjonowanie systemu oświaty w Polsce, został przez autorkę zrealizowany. Daje się jednak zauważać brak wielu

innych ważnych dla prawa oświatowego zagadnień, które – prawdopodobnie ze względu na objętość pracy – autorka pominęła (np. realizacja obowiązku opieki nauczyciela nad dziećmi, odpowiedzialność cywilna nauczyciela).

Należy zwrócić uwagę na to, że analizowana książka ma charakter prawniczy, w związku z tym wiele informacji może się szybko dezaktualizować. Książka zawiera stan prawny na 1 stycznia 2009 r.

Zastosowany przez autorkę podział książki ukazuje konkretne ujęcie problematyki. Czytając jednak poszczególne części pracy, można mówić o braku krótkich podsumowań w każdym z rozdziałów i wprowadzenia do tematyki następnego.

W swojej pracy autorka wykorzystała prace autorów polskich i zagranicznych, źródła internetowe i akty prawne. Jako metodę opracowania przyjęto analizowanie obowiązujących przepisów prawnych.

Wywody przeprowadzone w pracy zostały oparte na 152 pozycjach. Obszerna literatura, jaka została zastosowana, pozwala na stwierdzenie, że Katarzyna Kurzyńska-Chmiel umiejętnie posługiwała się zdobytą wiedzą, jak również warsztatem metodologicznym. Cytowana literatura odzwierciedla najnowszy stan prawny. Recenzowana książka to spójna i logiczna analiza naukowa systemu oświaty w Polsce. Całość książki tworzy dobrze uzasadniony i poprawny wywód naukowy.

Praca może stanowić cenną pomoc zarówno dla praktyków, w tym dyrektorów szkół, nauczycieli, wykładowców, pracowników instytucji oświatowych, jak i dla studentów. Książka jest przeznaczona dla osób, które chcą uporządkować swoją wiedzę z zakresu prawa oświatowego, organizacji szkół, placówek oświatowych i zasad awansu zawodowego nauczycieli.

Należy zatem stwierdzić, że pozycja ta stanowi cenny głos dotyczący funkcjonowania polskiego systemu oświaty po reformach zapoczątkowanych w 1998 r. i próbę uporządkowania wiedzy na temat funkcjonowania oświaty w Polsce.

Jacek Kraś
Uniwersytet Rzeszowski